

Nizârî İsmâîlîlerine Ait Du'â Risale'si ve Değerlendirilmesi

The Du'â Treatise of the Nizârî İsmâîlîs and Its Evaluation

Gülşen YAĞIR AHMETOĞLU*

Öz

Nizârî İsmâîlîliğinde namaz, günde üç kez (güneşin doğuşu, gün batımı, gece) okunan Du'â'dır. Bu Du'â'yı, yalnızca İsmâîlî olanlar, Cemaathâne adını verdikleri ibadet yerlerinde okuyabilirler. Diğer Müslümanların kıldığı namaz şekli onlara göre zâhirdir. İsmâîlikte, İslâm'ın şartlarının zâhiri biçimlerinin yanı sıra bâtinî boyutları da içerdiği anlaşılmaktadır. Bedeni temizlemeye yönelik abdest de aynı şekilde zâhiri olup, hakikat ise manevî ve ruhî temizliği sağlamaktır. Orijinali Urduca ve Arapça yazılmış olan ve altı bölümden oluşan Du'â Risâlesi'nde her bölüm Kur'an-ı Kerim'den birkaç âyet, tesbih, dua ve secdeyi içermektedir. Risâle, Ali b. Ebû Talib ismi ile başlar ve bugün hayatta olan zamanın imâmı Şah Kerim el-Hüseynî ile biter. Bizi Du'â risalesi'nin tercüme ve değerlendirmesini yapmaya iten etken,

Abstract

In Nizârî İsmâîlism, the ritual prayer (namâz) is called du'â, which is recited three times a day (sunrise, sunset, and night). Only İsmâîlîs can recite this Du'â, and they do so in their places of worship called Jamâatkhâna. In their view, the form of prayer performed by other Muslims is exoteric (zâhir). In İsmâîlism, it is understood that the conditions of Islam include both the exoteric and esoteric (bâtin) dimensions. Similarly, the ablution, which purifies the body, is exoteric; while the true essence is the attainment of spiritual and inner purity. *The Du'â Treatise*, originally written in Urdu and Arabic and consisting of six parts, includes a few verses from the Qur'an, tasbih (glorification of God), supplication, and prostration in each section. The treatise begins with the name of Ali b. Abî Talib and ends with the name of Shâh Karîm al-Husaynî, the imam of that time, who is still alive today. The motivation for translating

* Doç.Dr. Kırıkkale Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi, İtikadi İslam Mezhepleri Tarihi Anabilim Dalı, Kırıkkale, Türkiye / gulsenyagar@hotmail.com / <https://orcid.org/0000-0002-6117-7059>

Başvuru Submission	Kabul Accept	Yayın Publish
13.08.2024	24.11.2024	31.12.2024

DOI 10.18403/emakalat.1532526

Pakistan'ın Gilgit-Baltistan bölgesinin kuzeyi olan Hunza'nın ağırlıklı olarak Ağa Han İsmâîli olmasıdır. Bölgede kaldığımız süre zarfında ezan sesinin duyulmaması ile başlayan merakımız onların namaza yaklaşımlarını ve namaz anlayışları konusunda bilgi edinmeye sevk etti. Bu anlamda Nizâri'nin namaz yerine okudukları Du'â risalesi'nin ele alınıp değerlendirilmesi günümüz Nizâri İsmâîliliğinin Türkiye akademiyasında daha sağlıklı bir şekilde anlaşılmasına katkı sağlayacaktır.

Anahtar Kelimeler: İslam Mezhepleri Tarihi, Nizâri İsmâîlileri, Du'â Risalesi, Namaz, Cemaathâne.

and analysing this *Du'â Treatise* was our curiosity about the prayer practices of the Ismâ'ilis of the Hunza region, located in the north of Pakistan's Gilgit-Baltistan area, where the majority of the population is Ağa Khan Ismâ'ili. During our stay in the region, our interest was piqued by the absence of the call to prayer (adhan), which led us to explore their approach to and their understanding of prayer. In this sense, the evaluation of the *Du'â Treatise*, which Nizâris recite in place of prayer, will contribute to a better understanding of contemporary Nizâri Ismâ'ilism in Turkish academia.

Keywords: History of Islamic Sects, Nizâri Ismâ'ilis, The Du'â Treatise, Ritual Prayer (namâz), Jamâ'atkhâna.

Giriş

İsmâîlilik, Cafer es-Sâdık'ın 148/765 yılındaki ölümünden sonra imâmetin nass ve tayinle Cafer'in en büyük oğlu İsmâil ve onun büyük oğlu Muhammed b. İsmâil ve soyundan gelen imâmların hakkı olduğunu iddia eden Şii bâtîni bir firkadır. Fâtîmî halifesi Müstâsır'ın 487/1094 yılındaki ölümünden sonra Nizârilik ve Müstâ'ililik şeklinde iki ana kola ayrılan İsmâîlilik, tarihsel süreçte bir takım alt gruplara bölünmüştür. Müstâ'ililik genel anlamda Fâtîmî İsmâîliliğin bir devamı olarak varlığını sürdürürken, Nizârilik, dokuzuncu asrın ortalarına kadar daha çok İran merkezli olarak faaliyetlerini devam ettirmiştir. Daha sonra Ağa Hanlar olarak isimlendirilen Nizâri imâmlar, politik nedenlerle liderlik merkezini İran'dan Hindistan'a taşınmıştır. Bu süreçte Ağa Hanlar, İngilizlerle kurdukları yakın temaslarla sosyo-ekonomik teşkilatlanmalarına katkıda bulunmuş, daha modern ve küresel bir Müslüman kimliği oluşturmak için faaliyetlerini devam ettirmişlerdir.¹

Nizâri İsmâîlilik tarihinde Ağa Hanlar dönemi kırk altıncı imam olarak kabul edilen Ağa Han Hasan Ali Şah Mahallâti (öl. 1298/1881) ile başlar. Kaçar Hanedanlığı'nın ilk dönemlerinde nüfuzlu bir kişi olan Hasan Ali Şah'a, Kaçar hanedanı Feth Ali tarafından "Ağa Han" unvanı verilmiştir. XIX. yüzyıl başlarından itibaren

¹ Muzaffer Tan - Ömer Faruk Teber, "Gelenekselden Moderne Geçiş Sürecinde İsmâîlilik: Ağa Hanlar Dönemi", *Turkish Academic Research Review - Türk Akademik Araştırmalar Dergisi [TARR]* 6/4 (31 Aralık 2021), 111.

Nizârî İsmâilî mezhebinin son dört imamı için kullanılan bu unvan, Kaçar hükümdarlarının saraylarında asalet sahibi kimselere verilen bir şeref unvanıdır. Daha sonra onun yerine geçen imamlar da bu unvanı kullanmışlardır. I. Ağa Han, 1256/1840 yılında devletin güçleriyle girdiği savaşta yenilince Afganistan'a geçmek zorunda kalmıştır. Böylece Kasımşâhî Nizârîliği'nin İran dönemi daimî olarak sona ermiştir. I. Ağa Han ile Hindistan'daki İngiliz siyasi temsilcisi arasında yakın ilişkiler kurulmuş, o, 1265/1849'da Bombay'a yerleşmiştir. Bundan sonra Nizârî imâmlığı İran'dan Hindistan'a taşınmış, hareketin yeni merkezi de Bombay olmuştur. Birkaç yüzyıldır Nizârî toplumunun önemli bir kesimini oluşturan Hocalar, I. Ağa Han'ın gelişini memnuniyetle karşılamıştır. Artık Nizârî hocalar imâmlarına doğrudan ulaşmış, ayrıca o dönemde Hindistan dışında yaşayan taraftarlarının idaresi için de ciddi bir teşkilatlanmaya gidilmiştir. I. Ağa Han'ın yerine 1298/1881 yılında büyük oğlu Ağa Ali Şah geçmiş, o da aynı şekilde İngilizlerle yakın ilişkilerini devam ettirmiştir. İngilizler onu Bombay Yasama Meclisi üyeliğine getirmiş, o da imâmlığı boyunca bundan yararlanarak çok sayıda okul açmış, özellikle Yukarı Amu Derya, Burma ve Doğu Afrika'dakiler olmak üzere Hindistan dışındaki İsmâilîlerle ilişkilerini güçlendirmiştir. Nizârî Hocaları böylece ekonomik refaha ulaşmış, Hindistan'daki Müslümanlar arasında prestij sahibi olmuşlardır. III. Ağa Han Sultan Muhammed Şah(1885-1957) ile bugün imamlığı devam eden IV. Ağa Han Prens Kerim el-Hüseynî² (1957-), Nizârî İsmâilîliğinin uluslararası dini bir topluluğa dönüştüğü bir sürece tanıklık etmiştir. Bugün, ekonomik kalkınma ve eğitime odaklanarak, Hocalardan olmayan dağınık toplulukları Nizârî İsmâilîliğe entegre etmişlerdir. Ayrıca batılı "modernist" bir söylemi destekleyerek hem uluslararası arenada devlet dışı aktörler olmuş hem de uzun bir Şii İsmâilî imâmlar silsilesinin yetkili mirasçıları olmuşlardır.³

² IV. İmam ve halen görevi sürdüren Ağa Han Kerim el-Hüseynî, 1936'da doğdu. O, Sultan Muhammed Şah'ın torunu olup dedesinin vasiyeti gereği 14 Temmuz 1957 tarihinde Nizârî İsmâilîyye'nin 49. İmamıdır. Ondan önceki Ağa Hanlardan, Ağa Han Hasan Ali Şah Mahallâti (ö. 1298/1881), Nizârî İsmâilîyye'nin XIX. yüzyıl başlarında "Ağa Hanlar Dönemi" diye adlandırılan devresinin ilk imamıdır. İkincisi ise, Ağa Han Ali Şah (ö. 1302/1885), III. Ağa Han Sultan Muhammed Şah (1877-1957) Nizârî-İsmâilîyye'nin en önemli ve teşkilâtçı imamlarından biridir. Mustafa Öz, "Ağa Han", *TDV İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul, 1988), 1/453-455.

³ Farhad Daftary, *The Ismailism Their History and Doctrines* (New York: Cambridge University Press, 2007), 463-473; Tan - Teber, "Gelenekselden Moderne Geçiş Sürecinde İsmâilîlik", 114-115.

Nizârî İsmâîlilerin tarihsel serüvenine dair bu kısa girişten sonra namaz ibadeti ve bu ibadetin mekanları olarak bilinen cemaathânelerin önemine değinmek yerinde olacaktır.

1. İsmâîlilik'te Namaz

Müslümanların kıyam, kıraat, rükû, secde ve oturuşla kibleye dönerek kıldığı namazı, Nizârî İsmâîlileri farklı şekilde yorumlamıştır. Bu yorumun arkasında İsmâîlilerin zâhir bâtın düalitesine dayalı din anlayışını⁴ rahatlıkla görebiliriz. İsmâîli anlayışa göre, Peygamberlerin getirdiği şeriat İslâm'ın zâhiri formudur. Şeriatın aslını anlayan ve yorumlayan ise imâmlardır. İmâma bey'at şarttır ve kurtuluşa erenler ancak ona tabi olanlardır. Ona iman etmeyenler ise Allah'a ve peygamberine ihanet etmişlerdir.⁵ Burada genel olarak İsmâîlilerin imâmet anlayışına ve bâtını inançlarına detaylı bir şekilde girmek konumuzun sınırlarını aşacağından daha çok onların namaz anlayışları üzerinde duracağız.

Bu düşünceden hareketle, genel kanı İsmâîliliğin İslâm şeriatını nesh ettiği yönündedir. Ancak erken dönem İsmâîliliğinde İslâm şeriatının nesh edildiği anlayış görülmemektedir. Fâtımî Karmâtî bölünmesinden sonra da Fâtımîler İslâm şeriatine bağlı kalmaya devam etmişlerdir.⁶ Fâtımî halifesi Müstansır-Billâh'ın 487/1094 yılında ölümünden sonra Fâtımî İsmâîlileri Müstaliler ve Nizâriler olarak iki ayrı kola ayrılmıştır. Müstaliler, Yemen, Hindistan ve Pakistan taraflarında destek bulmuş ve Fâtımî İsmâîli öğretisine sadık kalmışlardır. Nizâriler ise Fâtımîlerle olan fiziki bağını kopararak Hasan Sabbâh (öl.518/1124) önderliğinde müstakil bir İsmâîli grup olarak varlıklarını devam ettirmişlerdir. Hasan Sabbah ve ondan sonra gelenler İslâm şeriatının uygulanmasını devam ettirmiş, dördüncü hüccet olan Hasan alâ Zikrihi's-Selâm (öl.561/1166) Büyük Alamut/Kıyâmet Beyannamesi ile şeriatı iptal ederek kıyâmet dönemini ilan etmiştir. II. Hasan'dan sonra gelen Celâleddin Hasan ise İslâm şeriatının yürürlüklüğünü geri getirmiş, ondan sonra gelen Alâeddin Muhammed ve Rükneddin Hürşah, Alamut Nizârî imamlığını sürdürmüşlerdir. 654/1257 yılında Alamut Kalesi'nin Moğollar tarafından işgal edilmesiyle Nizâriler, aşırı gizlilik ve takiyye dönemine geçmiş, tasavvufî grupların içerisinde varlıklarını korudukları dönemde de

⁴ Ali Avcu, "İsmâîliler ve Bâtını Düşünce", *Doğu'dan Batı'ya Düşüncenin Serüveni VI* (2015), 229-267.

⁵ Ali Avcu, "İsmâîlilik'te Zekât", *Tarihte ve Günümüzde Zekât Uygulamaları: Milletlerarası Tartışmalı İlmî Toplantı, 03-04 Aralık, 2016*, ed. İsmail Kurt - Seyit Ali Tüz (Esenler, İstanbul: Ensar Neşriyat, 2017), 383-403.

⁶ Ali Avcu, "Erken Dönem İsmâîliliğinde Şeriatın Neshi Sorunu Üzerine" XIII/2 (2009), 267-287.

İslâm şeriatını uygulamaya devam etmişlerdir. Ancak Encudan döneminde imam ve hüccetinin bu yükümlülüğün dışında olduğu, daha aşağıdaki kesimlerin ise İslâm şeriatı ile yükümlü tutulduğu görülmektedir. III. Ağa Han dönemine kadar devam eden bu uygulama onun tarafından yayınlanan bir fermanla sona erdirilmiş ve yeniden İslâm şeriatının hükmü kaldırılmıştır. Günümüzde de geçerli olan bu fermanla kendilerine has dini ritüeller geliştiren Ağa Han Nizârieleri Cemaathâne adı verilen ibadethanelerde ibadetlerini yerine getirmeye çalışmaktadırlar. Bugün Ağa Hanlar'a bağlı olan Hindistan, İran, Suriye, Bedahşan ve Batı ülkelerindeki Nizârieler, III. Ağa Han'ın fermanları doğrultusunda bu uygulamalarına devam etmektedirler.⁷

Çalışmamızın temel konusunu teşkil eden ve İsmâililerin *Holy Du'â* dedikleri ve bugün Cemaathâneler'de okudukları Du'â risalesi'nin arka planında Ginân metinlerinde⁸ geçen düşünce anlayışı gelmektedir. Bu düşüncenin temsilcileri "Büyük pîrler"⁹ olarak bilinen Satgur Nur (öl.1095), Pîr Şemsuddîn (öl.1356), Pîr Sadruddîn (öl.1416), Pîr Hasan Kebîruddîn (öl.1341), İmâm Nûr Muhammed Şah (öl.1534) olup bu dâiler Hint alt kıtasına giderek Ginân külliyyatının temelini oluşturmuşlardır. Ginân metinlerinde Hinduizm inancı ve etkisinin oldukça fazla olduğu görülmektedir. Konuyu detaylandırmadan burada önemli gördüğümüz birkaç hususa değineceğiz. Bunlardan biri metinde sıklıkla geçen *viraha* ve *virahîni* kelimeleridir. Viraha "hakiki sevgili olan Tanrı'dan (Vişnu/Krişna) ayrı kalma ve bu ayrılığın neticesinde duyulan ızdırap" anlamına gelir. "Bireyin âşık olduğu varlığı (Vişnu/ Krişna) sabırla beklemesi ve ona samimiyetle bağlı kalması" anlamına gelen Virahîni'nin ismi bu anlamda bireyin aşkla bağlanması gereken varlık olarak Ginân metinlerinde imâm olarak yorumlanır. İmâm hem kişiyi ilahi varlığa ulaştıran hem de sevgi ve aşkla bağlanması gereken bir varlıktır. Diğer kullanılan kelime ise Vaikunthâ olup bu da "cennet hayatı" demektir. Buraya ancak pîrin sözlerini dinleyenler girebilir. Ginân metinlerinde kullanılan diğer bir kavram ise İndra'dır. İndra hem dünya hem de ahiret mutluluğuna ulaştıran tanrısal niteliklere sahip manevî önderlerdir. İsmâilî hocaların imâm anlayışıyla Hinduizm'deki manevî liderleri insanüstü varlıklar olarak görme ve onlara itaat etme açısından hiçbir

⁷ Avcu, "İsmaililik'te Zekât", 383-388.

⁸ Cemil Kutlutürk, "Hindistan'daki İsmâilî Hocalarda Hint Kültürü Etkisi ve Bunun Ginan Külliyyatındaki Yansımaları", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 58/2 (2017), 10-14.

⁹ Mumtaz Ali Tajddin Sadik Ali, *İsmailî Pîrs, Vakils, Sayeds of South Asian Regions* (Karaçi: İslamic Book, 2015), 4.vd.Azım nanji, 99-120,Kutlutürk15-29,nagib,

farkın olmadığı görülür. Hinduların kutsal metni Atharvaveda'nın önceki üç Veda metninin bânını izah eden bir özelliği İsmâilî Hocalar'ın Kur'an'ın kutsal anlamını sadece Dâilerin bilebileceği düşüncesiyle aynıdır. Yine, Hinduizm'deki avatar kelimesi Ginân metinlerinde imâm ve dâiler için kullanılmıştır. İnsanüstü güçlere sahip, Tanrı'nın insan şekli olan avatar, Nizârî İsmâilî anlayışta ise başta Hz. Ali olmak üzere diğer imâmlara ve pirlere ilahi nurun aktarıldığı şeklinde bir karşılık bulmuştur. Ginân metinlerinde Dâs Avatâr başlıklı onuncu bölüm Hz. Ali'nin Tanrı'nın tezahürü olduğu, ibadet esnasında Hz. Ali düşünülerek günahların affi için niyazda bulunulur.¹⁰ Dolayısıyla bu anlayışın temelinde İsmâiliyye'nin bânını düşünce biçimiyle dini anlamaya çalıştıklarını ve dini de ona göre şekillendirdikleri görülmektedir.¹¹

Du'â'nın el yazmalarındaki ismi biri basitçe "Du'â" diğeri de daha spesifik olarak "Ghat Pat Du'â" ismiyle anılır. Bu duaların Pir Sadreddin döneminde Sindi dilinde yazılmış olabileceği iddia edilmekte, ancak Kur'an'dan ayetler de dahil olmak üzere birçok Arapça ve Farsça kelime de bulunmaktadır. El yazmalarının ne kadar eski olduğu ve en eski elyazmalarında muhafaza edilenlerin değişikliğe uğrayıp uğramadığı konusunda net bilgi yoktur. El yazmalarında Ghatpat seremonisinin yanında Namaz vakitlerine işaret eden ipuçları olduğu söylenmektedir. Bu Du'â'yı Hint alt kıtasındaki Nizârî İsmâilîlerin cemaatteki toplantılarında günlük ritüel olarak okudukları, ancak olası zulümden kaçınmak için de genellikle farklı Hindu isimlerine atıfta buldukları ifade edilir. 1905'e gelindiğinde ise Hindu mitolojisindeki belirli figürlerin çıkartıldığı ve artık zulüm tehdidi az olduğu için Hindu unsurlarını en aza indirme girişiminde buldukları belirtilir. Ancak İsmâilîler, zulüm ve tehdidin olduğu dönemlerde, kimliklerini gizlediği ve zulümden kaçınmak için duada Hindu isimlerini tekrarladıkları, Sihlerle evlendikleri ve ölümlerini yaktıklarına dair örnek kayıtların olması ise İsmâilîler'in şartlara göre inançlarını yaşadıklarını göstermektedir.¹²

¹⁰ Azim Nanji, *The Nizari Ismaili Tradition in the Indo-Pakistan Subcontinent* (New York: Caravan Books, 1978), 99-120; Kutlutürk, "Hindistan'daki İsmâilî Hocalarda Hint Kültürü Etkisi ve Bunun Ginan Külliyyatındaki Yansımaları", 15-29. Ayrıca krş. Nagib Tajdin, "Notes on Some Newly Discovered Manuscripts of the Das Avatar of the Satpanthi Nizari Ismailis in the Collection of the Heritage Society.", (2022), 1-30.

¹¹ Konuyla ilgili bk., Ali Avcu, "Bâtını Ekolleri Anlamada Anahtar Bir Kavram: Ezille/Gölgeler Nazariyesi", *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi* 20/2 (15 Aralık 2016), 101-135.

¹² Nanji, *The Nizari Ismaili Tradition in the Indo-Pakistan Subcontinent*, 24-26.

Du'â risalesi, 1950'ye kadar Guceratça, Sindçe, Farsça ve Arapça gibi farklı dillerde basılmıştır. III. Ağa Han'ın isteğiyle sadece Arapça olarak yazılması ve okunması istenmiştir. Bu hem bütünlüğü hem de duada tek tipliliği sağlamayı hedeflemiştir. Ayrıca daha önce yirmi sayfalık olan Risâle, beş dakikalık okunacak şekilde altı bölüme indirilmiştir. Her bölüm, Kur'an'dan bir âyetle başlamakta, "secdelerim Mevlâna Sultan Muhammed Şah el-Hüseyin'edir." şeklinde bitmektedir. Mevcut Arapça Du'â, eski Du'â'nın bir "tercümesi" olarak nitelendirilmiştir. İsmâilî bâtını anlayış açısından eski Du'â'daki tüm önemli kavramlar mevcut Du'â'nın önemli bir parçasıydı. Örneğin *ulu'l-emr* kavramı eski Du'â'da geçen tüm imamları ve pirleri kapsamaktadır. Secde, duanın önemli bir parçasıdır ve her bölümün altında bir secde yer almaktadır. Eski Du'â'nın beşinci bölümünün sonunda okunan "Şah jo Didar"¹³ ve yan yana oturan kişilerle Panjo (ellerin buluşması) hareketi bugün de duanın altıncı bölümünün sonunda yapılmaktadır. İmama secdeyle birlikte dua edilmesi, Pakistan'da tepki uyandırınca İsmâililerin buldukları coğrafyaya göre hareket etmeleri kararlaştırılmıştır. Ayrıca Du'â içerisinde her surenin sonunda yer alan "lizikrihî sucûd" ifadesi "Allâhümme leke sucûdî ve tâatî" ifadesi ile değiştirilmiştir. Yine "Hâk Mevlâna" yerine sadece "Mevlâna" kullanılmıştır. 1968-1969 yılları arasında yapılan bu değişiklikleri İsmâilîler, Du'â'nın zamana ve yere göre uyum sağlaması ve dinamik özelliğine bağlamaktadırlar. Nizârî İsmâilîliğinde namazın dua şeklinde formüle edilmesinin Büyük Alamut/Kıyamet Beyannamesi'nden sonra olduğu bilinmektedir. Du'â'nın Alamut'un 1256'da düşüşünden önce Pir Şems¹⁴ zamanında okunduğu söylenmektedir. Bu bilgiler ışığında Dua'nın o tarihten büyük ölçüde son halini aldığı 1956'ı yılına kadar okunduğu düşünülebilir. Nizârî İsmâilîleri, Alamut'un düşüşünden sonra zâhir-bâtın düalitesine dayalı din anlayışına göre ibadetlerin zâhiri formunu terk ederek gerçek ibadetin insanın maneviyatını ve ruhunun temizliğini esas alan bâtını ibadet olduğu anlayışını benimsemiştir. III. Ağa Han'ın şeriatı

¹³ شاه جو دیدار: Şah'ı (Mevlana Sultan Muhammed Şah el-Hüseyin) görmek nasip olsun.

¹⁴ Kasım Şah döneminde (1310-1368) Multan'da Nizari daveti organize eden ilk kişi Pir Şemseddin'dir. Torunu Pir Sadruddin, Lohana ve diğer kasta mensup olan çok sayıda Hintliyi Nizari mezhebine kazandırarak onlara Hoca lakabını vermiştir. Dolayısıyla Hindistan'ın diğer bölgelerinde davetin yayılmasında aslında Hint Nizari'lerinin ya da Nizari Hocaların sosyal örgütlenmesi rol oynamıştır denebilir. Muzaffer Tan, "Tarihsel Süreçte İsmaililik ve Yaşadığı Farklılaşmalar", *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 17/2 (30 Aralık 2012), 138.

yürürlükten kaldırmasıyla birlikte artık namaz ibadeti üç vakitte okunan Du'a'dan ibaret olmuştur.¹⁵

2. Cemaathâne'nin Önemi ve İmâmın Cemaathâne'deki Yeri

Nizârî İsmâîlilerin dini ve toplumsal faaliyetler için kullandıkları, mübarek ev, Cemaatin evi, Allah'ın evi gibi anlamlar verdikleri Cemaathâne'nin kuruluşunda Pir Sadruddîn'in (öl.1416) önemli bir rolü vardır. Hindistan'da İsmâîlî davanın yayılması için kilit rol oynayan Pir Sadruddîn, ticaret kastından çok sayıda Hindu'yu İsmâîlî yapmış ve onlara Hoca lakabını vermiştir. Sadruddîn, Hocaların dini ve toplumsal faaliyetlerini yürütmeleri için ilk defa Sind'in Kotri şehrinde Cemaathâne kurmuştur. Daha sonra da Pencap, Gucerat ve Keşmir gibi birçok yerde Cemaathâneler açılmıştır. Buralara ise Muhi (Mukhi) adında bir yönetici atanmıştır.¹⁶

Ağa Han İsmâîlilerine göre, "Mûsâ'ya ve kardeşine şöyle vahyettik: "Kavminiz için Mısır'da evler hazırlayın, evlerinizi ibadet mahalli yapın ve namazı kılın. (Ey Mûsâ!) İnananları müjdele."¹⁷ âyetinde geçen "evlerden" kastedilen zâhir ve bâtın evlerdir.¹⁸ Kâbe Allah'ın emriyle yapılmış ana ev iken Cemaathâne ise yerel evdir. Kişi Cemaathâne'ye gittiğinde hem kalbî olarak imâma bağlanmakta hem de bu davetin mensupları ile bir araya gelmektedir. Ağa Han İsmâîlilerine göre, üç çeşit cemaathâne vardır; bunlardan ilki bireysel cemaathâne yani müminin kalbi, ikincisi küresel cemaathânedir ki şimdi mevcut ve hazır olan zamanın imâmıdır. Tanrı'nın ışığı imamda parlamakta ve müminin kalbi de imamdadır Üçüncü olan yerel cemaathâne ise toplumun şehir ve kasabalarında olan cemaathânelerdir. Bunların aralarında ise birlik vardır.¹⁹

Bu anlayışın geldiği son aşamada Kâbe, şeriatî; Cemaathâne ise hakikati temsil etmektedir. Cemaathâne'de İmâm her zaman hazır ve nazırdır. Oraya gelenlerin, "Şah co didar" (Şah'ın yüzünü görmek nâsip olsun) dileklerinin gerçekleşmesi için Cemaathâne'ye düzenli git-

¹⁵ Nagib Tajdin, "Evolution and Re-evaluation of the Du'a (Prayer) of the Nizari Ismailis in the Subcontinent Following the Declaration of the Great Resurrection in Alamut" (The 3rd Ismaili Study Conference in 2021, The Heritage Society, 2022), 5-19.

¹⁶ Daftary, *The Ismailism Their History and Doctrines*, 443.

¹⁷ Yunus 10/87 (Diyanet meali) <https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/Y%C3%BBnus-suresi/1451/87-ayet-tefsiri>

¹⁸ el-Vaiz Nasuriddin Nasir Hunzayi, *Jamaat- Khana* (Pakistan: International Book House Gilgit, 1994), 27.

¹⁹ Hunzayi, *Jamaat- Khana*, 12, 19, 29, 38.

meleri gerekir. Zamanın imâmı (Şah Kerim el-Hüseyin), onlara; “Cemaathâne’de sizden çok uzakta olmayıp her zaman önünüzdeyim. Cemaathâne’de adımı zikrettiğinizde, önünüzde hazırım.” diyerek bunu ifade etmiştir.²⁰

3. Du’â Risâlesi’nin Tercümesi ve Değerlendirilmesi

DU’Â²¹

(Kelime ve Cümle Anlamı ile)

Duayı Anlamak

Mübarek Söz²²

Duanın anlamını anlamak

Her manevi evladımızın²³ duayı sadece sözlü olarak hatırlamasını değil, aynı zamanda duanın manasını da anlamasını isteriz. Her birinizin, özellikle de cemaatin genç üyelerinin Dua’nın anlamını anlaması sizin, çocuklarınızın ve cemaatimizin geleceği için çok önemlidir. (Puna,²⁴ 22 Şubat 1999)

Duanın anlamını bilmeden dua etmenizi istemiyoruz. Küçük çocuklarımızın duanın anlamını bilmesi önemli ve gelecekte dini okullardaki küçük erkek ve kız çocuklarına duanın anlamını öğretmeniz konusunda özel bir çaba göstermenizi istiyoruz. (Bombay,²⁵ 8 Kasım 1967).²⁶

²⁰ Hunzayi, *Jamaat- Khana*. 12 vd.

²¹ Bu Dua risalesi, Pakistan’ın Gilgit-Baltistan bölgesinin kuzeyinde yer alan Hunza vadisinde Ağa Han Nizârî İsmâîlî mezhebine mensup bir köylünün bize hediyesidir. (04.07.2022) “Dua” risalesi’nin tam adı, Dua: Kelime ve Cümlelerin Anlamı ile (Doa vo tarcuma maal-elfaz vo cumlon ke maani”, Şii İmâmî İsmâîlî Tarika Rileysin bord berayi, 2019, Pakistan/Karaçi) olup, Şii İmâmî İsmâîlî Tarika ve Dinler Eğitimi Kurulu tarafından, Karaçide 2019’da basılmıştır. Aslı Arapça olan ve Türkçe’si yol anlamında kullanılan Tariqa kelimesini ise İsmaililer, ruhun aşamalı olarak arınmasını amaçlayan topyekûn bir disiplin olma iddiasını taşıdığı düşüncesiyle kullanırlar. <http://heritage.ismaili.net/node/10461>

²² “Mübarek Söz”den kastedilen Ağa Han Cemaati’nin kırk dokuzuncu ve şimdiki imamı Şah Kerim el-Hüseyin’in sözüdür. Ağa Han Cemaati imamlarının sözü fermanıdır.

²³ Manevi evlat: Ağa Han Cemaati’ne ait olan çocuklar.

²⁴ Puna: Daha önce Poona olarak bilinen Puna, Batı Hindistan’daki Dekken platosunda Maharashtra eyaletinde bir şehir.

²⁵ Mumbai (/mum’baɪ/, Marathi: [ˈmumbəi]; Bombay olarak da bilinir- 1995’e kadar resmi adı) Hindistan’ın Maharashtra eyaletinin başkentidir.

²⁶ Du’â risalesi, toplamda seksen dört sayfa olup, otuz birinci sayfadan sonrası ayet ve dualarda geçen kelimelerin Urduca sözlük anlamı verilmiştir. Biz ilk otuz bir sayfada geçen Arapça ayet ve duaların Urduca tercümesini verdik.

Birinci Bölüm

Rahman ve Rahim olan Allah'ın ismiyle başlıyorum.

Bütün övgüler alemlerin Rabbi olan Allah'a mahsustur. Rahmandır, Rahimdir, kıyamet gününün Rabbi'dir. (Allah'ım) Yalnız sana ibadet eder ve yalnız senden yardım mı dileriz? Bizi doğru yola iletmeye devam et. Kendilerine nimet verdiğin kimselerin yoluna, gazaba uğrayanların ve sapıkların yoluna değil. (Fâtiha sûresi, 1/1-7)

Sana secde ediyorum ve sana güveniyorum, gücüm sendendir ve sığınağım sensin, ey alemlerin Rabbi. (secde).

Allah'ım! Rahmetin seçilmiş olan Muhammed (s.a.v.)'e ve Murtaza (seçilmiş) Ali (a.s)'a, tertemiz imamlara ve zamanın ve asrın ilahi otoritesi (delilleri) üzerinde olan şimdiki ve hazır İmamımız Mevla Şah Kerim el-Hüseynî üzerine olsun. (secde)

Allah'ım! Benim secdem ve teslimiyetim ancak sanadır.

İkinci Bölüm

Rahman ve Rahim olan Allah'ın ismiyle başlıyorum.

Ey inananlar! Allah'a itaat edin, Peygamber'e itaat edin ve sizden (ilahî) emre sahip olanlara²⁷ da itaat edin. (Nisa 4/59), Biz her şeyi zahir imama sığırdık.²⁸ (Yasin Suresi 36/12)

(Dua ederken ellerinizi kaldırın)

Allah'ım! Ey Mevlamız! Selam sanadır ve selam sendendir, selam sana geri döner. Ey Rabbimiz! O halde bizi (gerçek) güvenlikle yaşat ve bizi güvenlik yurduna koy. Ey Rabbimiz! Ey azamet ve şeref sahibi efendim! Sen çok mübarek ve yücesin.

Allah'ım! Ey bizim Mevlamız! Sen benim yardımcısın ve sana güveniyorum. Yalnız sana ibadet eder ve yalnız senden yardım dileriz.

Ey Ali! Lütfun ve inayetinle yardımına gel. Allah'tan başka (ibadete layık) ilah yoktur. Muhammed (s.a.v) Allah'ın elçisidir. Emirü'l-Müminin Ali (Allah'ın selâmı üzerine olsun) Allah tarafındandır.

Mevlâna Şah Kerim el-Hüseynî hazır ve mevcut imamımızdır. (secde)

²⁷ “Emir sahipleri” lafzından imamlar kastedilmektedir. Burada mutlak itaat zorunluluğu vardır. İmam kendisine uyulan kimsedir. Tıpkı Allah'a Peygamber'e itaat etme gibi imamlara da itaat şart koşulmuştur.

²⁸ Not: Yasin suresi 12. Ayetinde geçen “إِمَامٌ مُّبِينٌ” “imamin mubin” lafzı imamete delil olarak yorumlanarak, tercüme “apaçık bir ana kitaba” değil de “zahir imama” şeklinde yapılmıştır.

Allah'ım! Benim secdem ve teslimiyetim ancak sanadır.

Üçüncü bölüm

Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla başlıyorum

Ey Resul, Rabbinden sana indirileni tebliğ et. Eğer bunu yapmazsan, onun mesajını tebliğ etmemiş olursun ve Allah seni insanlardan korur. (Maide,67)²⁹

Diri ve ebedi olan Allah'tan başka ilah yoktur.

Hak ve Mazhar olan, Melik olan Allah'tan başka ilah yoktur.

Hak ve Hakk'ın hükümdarı olan Allah'tan başka ilah yoktur.

Kıyamet gününün sahibi olan Allah'tan başka ilah yoktur.

Ali'den başka yiğit, Zülfikar'dan başka kılıç yoktur. Zor zamanlarda hazır ve mevcut olan Mevla Şah Kerim el-Hüseynî'nin desteğini alın. (secde)

Allah'ım! Benim secdem ve teslimiyetim ancak sanadır.

Dördüncü Bölüm

Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla başlıyorum

(Ey Allah'ın Resulü! Salat ve selam ona olsun) Muhakkak ki sana biat edenler, aslında Allah'a biat etmiş oluyorlar, Allah'ın eli onların elleri üzerindedir. Sonra ahdini bozan kimsenin ziyarı kendisine olur, kim Allah'a verdiği ahdi yerine getirirse, yakında Allah ona büyük bir mükâfat verecektir.) (Fetih Suresi 48/10)³⁰

(Dua ederken ellerinizi kaldırın)

Allah'ım! Senin en yakın elçilerinin, temiz imâmlarının, Mevlâmız (dostumuz) ve İmamımız Şah Kerim el-Hüseynî aracılığıyla günahlarımızı bağışla, bize rızık ver ve bize merhamet et. (secde)

Allah'ım! Benim secdem ve teslimiyetim ancak sanadır.

Beşinci Bölüm

Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla başlıyorum

Ey iman edenler! Allah'a ve Resulüne (s.a.v) ihanet (hainlik) etmeyin. Kendi emanetlerinize de ihanet etmeyin. Bunu siz de biliyorsunuz. (Enfâl 8/27)

(Dua ederken eller kaldırılınsın)

²⁹ Şiilerin Hz. Ali'nin imametine delil olarak getirdikleri bu ayetin izahı için bk. Hasan Onat, "Şiiliğin Doğuşu Meselesi", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 36 (1997), 83.

³⁰ Günahsız olan imamların, Allah'a yaklaşmaya vesile olduğu ve onun rahmetini umdukları şeklindeki görüşlerini bu ayetle temellendirmişlerdir.

Ey Rabbimiz! Günahlarımızı bağışla, işlerimizi kolaylaştır, bize rızık ver ve bize merhamet et, şüphesiz sen her şeye kadirsin.

Ya Ali ya Muhammed ya Muhammed ya Ali! (Ya Ali Ya Muhammed tesbihini 11 defa okumak gerekir.)

Ey Zamanın imâmı, ey mevlâmuz (dostumuz), Sen, bizim dayanağımızsın, Sen bizim delilimizsin ve Sana tevekkül ediyoruz. Ey hazır! Ey mevcut! Ey Şah Kerim el-Hüseyin! Sen hak ve zahir imamsın. (secde)

Benim secdem ve ibadetim Allah'adır.

Altıncı Bölüm

Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla başlıyorum

Ey Allah'ın Resulü (s.a.v), De ki: Allah birdir. Allah muhtaç değildir. Ne ondan kimse doğdu ne de o kimseden doğdu ve hiçbir şey onun dengi değil. (İhlas süresi, 112/1-4)

Allah'im! Muhammed Mustafa ve Ali Murtaza, Fatımatü'z-Zehra (a.s), Hazreti Hasan ve İmam Hüseyin hakkı için.

Allah'im! Mevlâmuz Ali, Mevlâmuz Hüseyin, Mevlâmuz Zeyne'l-Abidin, Mevlâmuz Muhammed Bakır, Mevlâmuz Cafer es-Sadık, Mevlâmuz İsmâil, Mevlâmuz Muhammed b. İsmail, Mevlâmuz Vafî Ahmed, Mevlâmuz Taki Muhammed, Mevlâmuz Radiyiddin Abdillah, Mevlâmuz Muhammed el-Mehdi, Mevlâmuz el-Kâim, Mevlâmuz el-Mansur, Mevlâmuz el-Mu'iz, Mevlâmuz Aziz, Mevlâmuz el-Hâkim Biemrillah, Mevlâmuz ez-Zâhir, Mevlâmuz el-Müstansır-Billah, Mevlâmuz Nizar, Mevlâmuz el-Hadi, Mevlâmuz el-Muhtedi, Mevlâmuz el-Gâhir, Mevlâmuz Alâ Zikrihisselam, Mevlâmuz A'la Muhammed, Mevlâmuz Celaleddin Hasan, Mevlâmuz Alâiddin Muhammed, Mevlâmuz Rükniiddin Hayrşâh, Mevlâmuz Şemsiddin Muhammed, Mevlâmuz Kâsım Şah, Mevlâmuz İslâm Şâh, Mevlâmuz Muhammed ibn İslâm Şâh, Mevlâmuz Müstansır-Billâh, Mevlâmuz Abdisselâm, Mevlâmuz Ğarîb Mirzâ, Mevlâmuz Ebi Zer Ali, Mevlâmuz Murad Mirza, Mevlâmuz Zilfikâr Ali, Mevlâmuz Nuriddin Ali, Mevlâmuz Halilullah Ali, Mevlâmuz Nizâr, Mevlâmuz es-Seyyid Ali, Mevlâmuz Hasan Ali, Mevlâmuz Kâsım Ali, Mevlâmuz Eb'ül-Hasan Alî, Mevlâmuz Halilullah Ali, Mevlâmuz Şâh Hasan Ali, Mevlâmuz Şah Ali Şah, Mevlâmuz Sultan Muhammed Şah.

Dua için eller kaldırılmalıdır

Bizim mevlâmuz ve bizim hazır mevcut imam Şah Kerim el-Hüseyin'in hakkı için bize merhamet et ve bizi bağışla, zira Sen her şeye kadirsin.

Bütün övgüler Allah içindir ki o bütün kâinatın halikidir.

(Sağ ve sol elleri birleştirirken söyleyin.)

Şah'ı görmek nasip olsun. Şah'ı görmek nasip olsun. (secde)

Benim secdem ve ibadetim sadece Allah'adır.

Sonuç ve Değerlendirme

Mezhepler içerisinde bîatîni karakteriyle öne çıkan Nizârî İsmâîlîlerin yaşayan gruplarından günümüz Ağa Han İsmâîlîleri, diğer bazı ibadetlerde olduğu gibi “namaz” konusunda da bîatîni bir anlamı kabul ederek namaz (*salat*) kelimesi yerine Du'â kelimesini tercih etmektedir. Bir ritüel olarak dua, ibadet mekanları Cemaathanelerde günde üç kez (sabah, akşam ve gece) kadın, erkek ve hatta çocukların da katıldığı bir şekilde gerçekleşmekte ve katılımcılar/cemaat çalışmamıza konu olan bu Du'â risalesini oturarak okumaktadırlar. Dua vakitlerinde ezan okunmasına ve dua edilirken kibleye dönülmesine gerek duyulmamaktadır. Bu meclislere katılanların imamın nuruyla nurlandığına ve zamanın imamının özel duasını almayı hak eden seçilmiş insanlar olduğuna inanılmaktadır.

Makalede ele aldığımız Du'â risalesi, altı bölümden oluşmakta ve her bölümde ayet ve tesbihlerin arkasından zamanın imamı olan 49. İmam Şah Kerim el-Hüseyinî'nin adı anılarak secdeye gidilmektedir. İsmâîlî geleneğin inanç esasları ve önemli kişiler, risalenin her bölümünde atıfta bulunulan ayetlerle desteklenmektedir. Dua risalesinin ilk bölümü Fatiha suresi ile başlamakta; Hz. Muhammed, Hz. Ali ve ondan sonra gelen imamlara ve zamanın delili, asrın ilahi otoritesi olarak görülen şimdiki İmam Mevlâ Şah Kerim el-Hüseyinî'ye dua ile bitmektedir. Risalenin ikinci bölümü ise Nisa Süresi'nin 59. ayeti “Sizden olan emir sahiplerine de itaat edin.” ile başlamaktadır. Ayeteki “Emir sahipleri” lafzı ile imamların kastedildiği anlaşılmaktadır. Akabinde Yasin Süresi'nin 12. ayeti olan “Biz her şeyi apaçık bir ana kitaba sığdırdık.” ayetine yer verilmiştir. Ayette yer alan “*imâmin mu-bîn*” lafzı ile de “zahir imama” işaret edildiği görülmekte, dolayısıyla Nizârî İsmâîlîlerinde, Kur'an'daki her bilginin imamda mevcut olduğu inancından hareketle Şah Kerim el-Hüseyinî'nin bir nevi “konuşan Kur'an” olduğu düşünülmektedir.

Risalenin üçüncü bölümü “Ey Resul, Rabbinden sana indirilene tebliğ et. Eğer bunu yapmazsan, onun mesajını tebliğ etmemiş olursun ve Allah seni insanlardan korur.” (Mâide, 67) ayeti ile başlamaktadır. Bölümün bu ayet ile başlamasının temel nedeni ise, Şii düşüncede Hz. Ali'nin imametinin Veda Haccı dönüşü Gadir-i Hum denilen yerde mezkûr ayetin nâzil olması üzerine ilan edildiğine dair olan inançtır. Bu ayet, İsmâîlîlerin imamet tasavvurunda da Hz. Ali'nin bizzat Allah tarafından tayin edildiği ve bunun üzerine Hz. Peygamber'in onu vasi ve imam ilan ettiği inancına dayanak olarak gösterilmektedir. Aynı şekilde Du'â da geçen “*Ali'den başka yigît, Zülfikar'dan başka kılıç yoktur.*” şeklindeki ifadeler de Hz. Ali'nin otoritesi

ve makamının yüceliğini ifade eden sözler olarak risalede yer almaktadır.

Du`â risalesinin dördüncü bölümünde yer alan Fetih Sûresi'nin 10. ayeti olan "Ey Allah'ın Resulü! salat ve selam ona olsun) Muhakkak ki sana biat edenler, aslında Allah'a biat etmiş oluyorlar, Allah'ın eli onların elleri üzerindedir. Sonra ahidini bozan kimsenin ziyarı kendisine olur, kim Allah'a verdiği ahdi yerine getirirse, yakında Allah ona büyük bir mükâfat verecektir." şeklindeki ayet, Nizârî İsmâîlîleri özelinde Allah tarafından büyük bir nimet ve mükâfatla donatıldıklarına delil olarak kullanılmaktadır. Du`â risalesinin beşinci bölümünde Şah Kerim el-Hüseyinî'nin hak ve zahir imâm olduğu tekrar edilerek cemaat bu ayetten sonra secdeye gitmektedir. Böylelikle zamanın imamına bağlılığın ve itaatın ne derece önemli olduğu her defasında yinelenmektedir.

Du`â'nın son bölümü olarak altıncı bölümünde, imamların listesi verilip, Şah Kerim el-Hüseyinî aracılığıyla günahların bağışlanması ve kendilerine merhamet edilmesi talep edilmektedir. Daha sonra ise Şah Kerim el-Hüseyinî'ye koşulsuz itaat ettiklerini söyleyerek secdeye gidilmektedir. Örneğin; "Allah'ım! Senin en yakın elçilerinin, temiz imamlarının, Mevlâmız (dostumuz) ve İmamımız Şah Kerim el-Hüseyinî aracılığıyla günahlarımızı bağışla, bize rızık ver ve bize merhamet et."; "Zor zamanlarda hazır ve mevcut olan Mevla Şah Kerim el-Hüseyinî'nin desteğini alın." şeklinde dua edilmektedir. Bu inanca göre, günahların bağışlanmasının yolu şimdiki imam olan Şah Kerim el-Hüseyinî'den günahların affını talep etmekten geçmektedir. "Allah'ım! Rahmetin seçilmiş olan Muhammed (s.a.v.)'e ve Murtaza (seçilmiş) Ali (a.s)'a, tertemiz imamlara ve zamanın ve asrın ilahi otoritesi (delilleri) üzerinde olan şimdiki ve hâzır İmamımız Mevla Şah Kerim el-Hüseyinî üzerine olsun." duasında imâm asrın tek yetkili merci olarak kabul edilmektedir. Du`â, "Şah'ı görmek nasip olsun." duası ve arkasından edilen secde ile bitmektedir. Bu düşüncenin arkasındaki temel neden, imamların batinî hakikati bilen kurtarıcı olarak görülmesi ve ilahi nurun onlarda yansıdığı inancıdır. Çünkü onlar bir nevi Tanrı'nın yeryüzündeki görünen yüzleridir.

İbadet yerleri olan Cemaathâne'de yapılan bu dualar/törenler, sadece Ağa Han İsmâîlîleri'nin girebileceği kutsal bir toplantıdır. Buraya girenlerin zamanın imamından Bey'at alması gereklidir. Ağa Han İsmâîlîleri, bunun kendi mezhebi prosedürleri gereği doğru olduğuna inanmakta, kendilerini güvence altına almak için böyle davrandıklarını ifade etmektedirler. Ağırlıklı olarak İsmâîlî olan Pakistan'ın Gilgit bölgesinde Du`â saatlerinde Cemaathâne'ye girmek için yetkili olan Muhi'den izin alamayışımızın arkasındaki aynı gerekçe de bu fikri teyit etmektedir. Nitekim bu düşüncenin arka planında ta-

rihten bugüne Nizâri İsmâililerinin kendilerini tehdit altında hissettikleri zamanlarda dışarıya karşı takiiye yöntemini kullanması; buldukları coğrafyada din, mezhep ve tarikat gibi yapılanmaların içerisinde devamlılıklarını korumaya çalışma düşüncesi yatmaktadır.

Sonuç olarak, Du`â risalesinde görüldüğü üzere, Nizâri İsmaililerinin bâtinî anlayışlarına göre zahir-bâtın ayırımına giderek ayet ve duaları yorumladıkları; zahirin altında yatan hakikatin bilgisine ulaşmanın ise sadece Allah'ın üstün niteliklerle donattığı ve kendisine yetki verilen zamanın imamı sayesinde mümkün olduğuna inandıkları görülmektedir. İmam aynı zamanda şeriatı nesh etme ya da uygulama konusunda tam yetki sahibi olan kişidir.

Kaynakça

- Avcu, Ali. "Bâtinî Ekolleri Anlamada Anahtar Bir Kavram: Ezille/Gölgeler Nazariyesi". *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi* 20/2 (15 Aralık 2016), 101-135.
- Avcu, Ali. "Erken Dönem İsmaililiğinde Şeriatın Neshi Sorunu Üzerine" XIII/2 (2009), 267-287.
- Avcu, Ali. "İsmâililer ve Bâtinî Düşünce". *Doğu'dan Batı'ya Düşüncenin Serüveni* VI (2015), 229-267.
- Avcu, Ali. "İsmaililik'te Zekât". *Tarihte ve Günümüzde Zekât Uygulamaları: Milletlerarası Tartışmalı İlmî Toplantı, 03-04 Aralık, 2016*. ed. İsmail Kurt - Seyit Ali Tüz. Esenler, İstanbul: Ensar Neşriyat, 1. basım., 2017.
- Daftary, Farhad. *The Ismailism Their History and Doctrines*. New York: Cambridge University Press, II., 2007.
- Hunzayi, el-Vaiz Nasuriddin Nasîr. *Jamaat- Khana*. Pakistan: International Book House Gilgit, 1994.
- Kutlutürk, Cemil. "Hindistan'daki İsmâili Hocalarda Hint Kültürü Etkisi ve Bunun Ginan Külliyyatındaki Yansımaları". *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 58/2 (2017), 1-29.
- Nagib Tajdin. "Notes on Some Newly Discovered Manuscripts of the Das Avatar of the Satpanthi Nizari Ismailis in the Collection of the Heritage Society.", 1-30.
- Nanji, Azim. *The Nizari Ismaili Tradition in the Indo-Pakistan Subcontinent*. New York: Caravan Books, 1978.
- Onat, Hasan. "Şiiliğin Doğuşu Meselesi". *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 36 (1997), 80-117.
- Öz, Mustafa. "Ağa Han". *TDV İslâm Ansiklopedisi* (TDV İslâm Ansiklopedisi Yayınları). 1/453-455. İstanbul, 1988.

- Tajddin Sadik Ali, Mumtaz Ali. *Ismaili Pirs, Vakils, Sayeds of South Asian Regions*. Karaçi: İslamic Book, 2015.
- Tajdin, Nagib. "Evolution and Re-evaluation of the Du'a (Prayer) of the Nizari Ismailis in the Subcontinent Following the Declaration of the Great Resurrection in Alamut". The Heritage Society, 2022.
- Tan, Muzaffer. "Tarihsel Süreçte İsmaililik ve Yaşadığı Farklılaşmalar". *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 17/2 (30 Aralık 2012), 111-145.
- Tan, Muzaffer - Teber, Ömer Faruk. "Gelenekselden Moderne Geçiş Sürecinde İsmaililik: Ağa Hanlar Dönemi". *Turkish Academic Research Review - Türk Akademik Araştırmalar Dergisi [TARR]* 6/4 (31 Aralık 2021), 108-124.

Extended Summary

This article titled "The Du'ā Treatise Belonging to the Nizārī Ismā'īlīs and Its Evaluation" deals with the "Treatise of Du'ā" which is read by the contemporary Nizārī (Agha Khan) Ismā'īlīs as a form of worship. The treatise in question caught our attention during our stay in Hunza, in the north of the Gilgit-Baltistan region of Pakistan, where members of the Nizārī Ismā'īlī sect predominate. Our request to participate in the "Du'ā" ritual at the Jamā'atkhāna, known as the sacred place where worship and ceremonies are held, was rejected because we were not members of the Agha Khan Ismā'īlī community. This attitude is in line with the principle that Ismā'īlīs have historically attached importance to secret organization and have spread their invitations in secret when they threatened and under pressure from the society in which they live. It can be said that this behaviour is a strategy for the community to protect itself. As a result, by examining the content of the "Treatise of Du'ā", which is read three times a day (sunrise, sunset and night) in place of prayer, even though we cannot participate in the ritual, we aim to contribute to the literature on this topic and to provide a healthier understanding of the perception of prayer in Nizārī Ismā'īlism in Turkish scholarship.

The research, after briefly mentioning the Agha Khans in the history of Nizārī Ismā'īlism, in order to reveal what Nizārī Ismā'īlīs understand by prayer (Salah) and what prayer means, touches upon the historical background and identifies the people who played a role in this understanding. In this context, it has been established that

Nizārī Ismā'īlism, which is an esoteric Shi'ite sect, and that it shapes its worship and beliefs with external and internal meanings, and that it attracted attention with the movement that Hasan Sabbah started in Alamut Castle and created its own understanding of belief and worship. It has been noted that in Nizārī Ismā'īlism, which interprets the conditions of Islam by giving them esoteric meanings instead of fulfilling them in an outward way, the belief that true worship can be achieved by cleansing oneself of spiritual and mental filth is dominant.

This article discusses the Ginān texts that are in the historical background of the Treatise of Du'ā', which the Ismā'īlis call the Holy Du'ā', and which has replaced the prayer worship in Nizārī Ismā'īlism today and is only read in the congregation in which Nizārī Ismā'īlis participate; and the representatives of this thought such as Satgur Noor (d. 1095), Pīr Shamsuddin (d. 1356), Pīr Sadruddin (d. 1416), Pīr Hasan Kabiruddin (d. 1341), Imam Noor Muhammad Shah (d. 1534) are mentioned, and the question of how they formed the basis of the Ginān collection in the Indian subcontinent is emphasized.

Another important question is how the Du'ā' Treatise has been shaped depending on the changes in the historical process. According to the data obtained in determining the phases through which the Treatise of Du'ā' passed, while the Treatise bore traces of Hindu mythology until 1905, after that date, the Hindu elements were removed and it was transformed into an Islam-centred structure. In 1950, Aga Khan III made it compulsory to read the Treatise of Du'ā' in Arabic, thus ensuring uniformity of worship within the sect. The six-part structure of the ancient treatise was preserved, and each part included prostrations and prayers. With some changes made between 1968 and 1969, the expressions in the treatise were updated to suit the times. Today, it can be seen that the Treatise of Du'ā' is read three times a day in the places of worship that the community calls the Jamā'atkhāna. It is understood that this form of prayer, performed collectively in congregations with the participation of women, men and children, is a form of worship specific to the Nizārī Ismā'īlis.

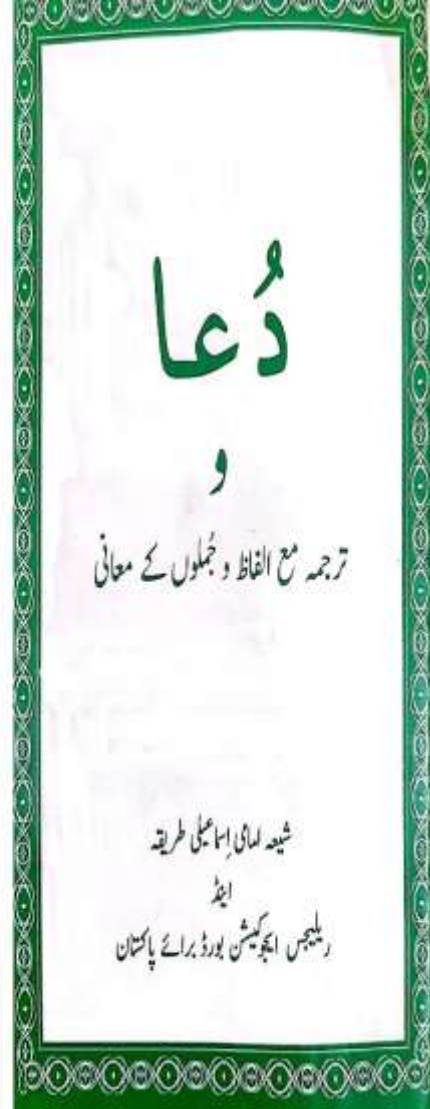
In our research, we touched upon the history and importance of the congregation places, which are considered holy places where the Treatise of Du'ā' is read and religious and social activities are carried out. It has been seen that the person who founded the first Jama'ah was Pīr Sadruddin and that Jamā'atkhāna played an important role in the spreading the Ismā'īli cause in India. It is accepted that the Jamā'atkhāna represents the truth, despite the apparent meaning of

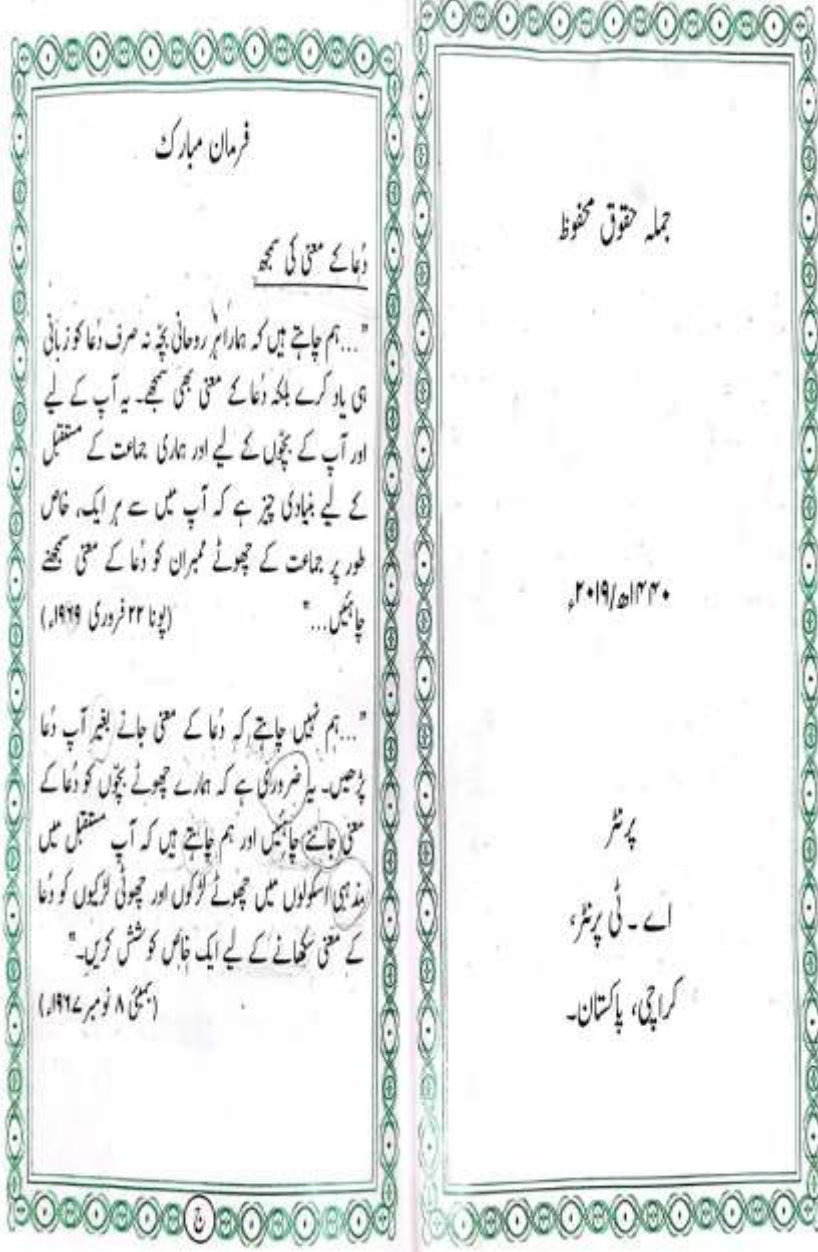
the Kaaba, and the worship performed here is of a nature that represents the spiritual existence of the Imam. Ismā'īlis believe that they need to go to the Jamā'atkhāna regularly by saying "Shah jo didar" (May I be granted the opportunity to see the face of the Shah) in order for their wishes to be fulfilled.

Later, the content analysis of the Du'ā' Treatise was included in the research. Originally written in Urdu and Arabic and consisting of six chapters, each chapter of the Treatise of Du'ā' contains verses and prayers expressing the Ismā'īli faith and their devotion to their imāms. The first part of the treatise begins with the Fatiha Surah and is then completed by mentioning the name of Hazrat Muhammad, then the names of Alī and the later Imāms. The second section begins with verse 59 of Surah An-Nisa and continues with verses that emphasize obedience to the imām, who is called the "apparent imām." In these verses, it is accepted that the Imām knows everything and that he is the "speaking Qur'ān." In the third section, verse 67 of Surah Al-Maidah is seen as a confirmation of the declaration of imāmate by Hazrat Alī upon his return from the Farewell Pilgrimage, and is seen as evidence that Hazrat Alī is the imām appointed by Allah. The fourth section begins with the verse of allegiance in verse 10 of the Surah Al-Fath. The Ismā'īlis accept this verse as evidence that they are a privileged community that has been forgiven by Allah. In the fifth section, it is emphasized that Shāh Karīm al-Ḥusaynī is the true and apparent imām; the sixth and last section lists the imāms.

As a result, it is understood that the Nizārī Ismā'īlis developed a mystical understanding of worship with the aim of showing their devotion to the Imām and establishing a connection with God through the Treatise of Du'ā'. Imāms are considered to be God's representatives on earth and spiritual leaders who reflect God's light. It has been noted that the Nizārī Ismā'īlis, who have different beliefs and rituals, keep some of their religious interpretations and worship rituals secret because of the criticism and sometimes targeting of the Aga Khan Ismā'īlis, one of the groups living today.

Ek:

حصہ اول

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ
 اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعٰلَمِیْنَ ۙ الرَّحْمٰنِ
 الرَّحِیْمِ ۙ مَلِكِ یَوْمِ الدِّیْنِ ۙ اِیَّاكَ
 نَعْبُدُ وَ اِیَّاكَ نَسْتَعِیْنُ ۙ اِهْدِنَا
 الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِیْمَ ۙ صِرَاطَ الَّذِیْنَ
 اَنْعَمْتَ عَلَیْهِمْ ۙ غَیْرِ الْمَغْضُوْبِ
 عَلَیْهِمْ وَلَا الضَّالِّیْنَ ۙ

سَجَدَ وَجْهَیْ اِلَیْكَ وَ تَوَكَّلْتُ عَلَیْكَ
 مِنْكَ قُوَّتِیْ وَ اَنْتَ عِصْمَتِیْ یَا رَبَّ
 الْعٰلَمِیْنَ

شروع کرتا ہوں اللہ تعالیٰ کے نام سے جو بہت مہربان
 نہایت رحم والا ہے۔

سب تعریفیں اللہ تعالیٰ کے لیے ہیں جو تمام جہانوں کا پالنے
 والا ہے۔ بہت مہربان نہایت رحم والا ہے جو قیامت کے دن
 کا مالک ہے۔ (اے اللہ) ہم صرف تیری ہی عبادت کرتے
 ہیں اور صرف تجھ ہی سے مدد چاہتے ہیں۔ ہمیں سیدھے
 راستے پر ہدایت کرتا رہو۔ ان لوگوں کا راستہ جنہیں تو نے
 اپنی نعمتیں عطا کیں، نہ کہ ان کا جن پر غضب کیا گیا اور نہ
 گمراہوں کا۔

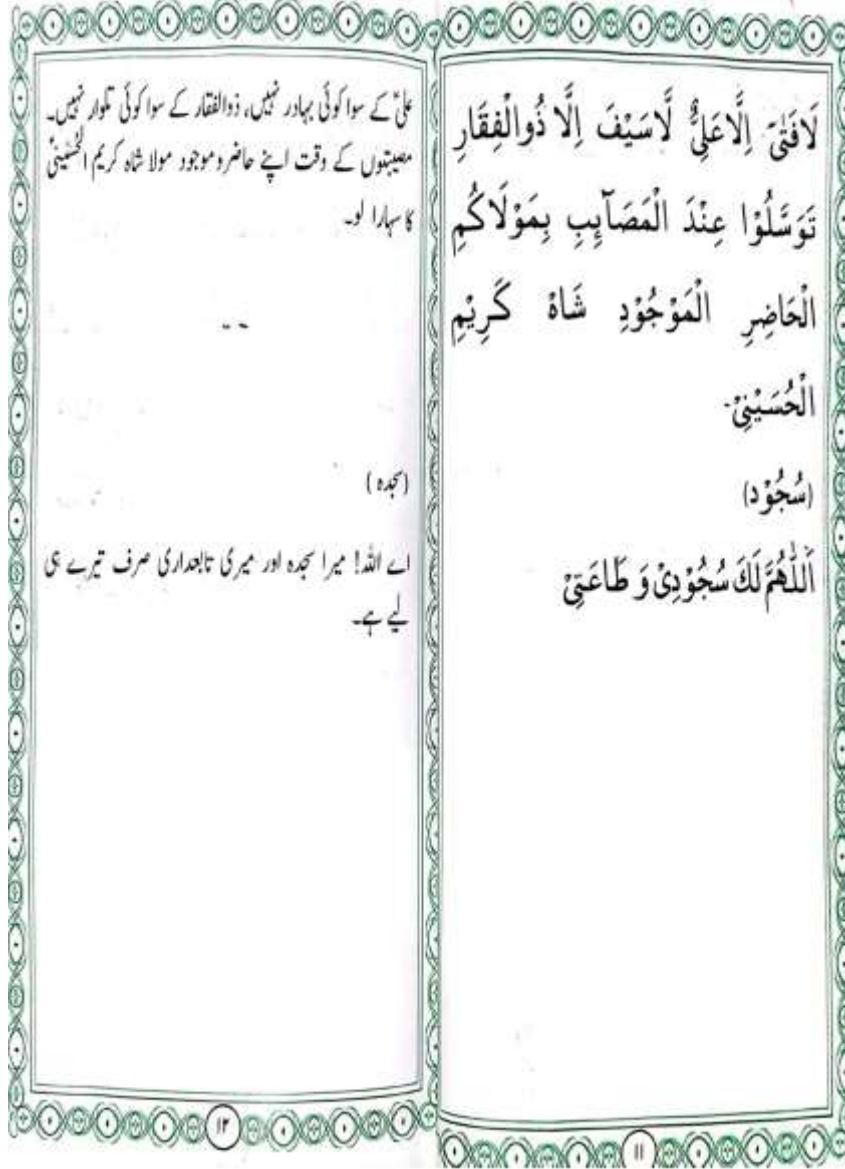
(سورۃ الفاتحہ)

میں تیرے آگے سجدہ کرتا ہوں اور میں تجھ ہی پر بھروسہ
 کرتا ہوں تجھ ہی سے میری قوت ہے اور تو ہی میری پناہ
 ہے، اے تمام جہانوں کے پالنے والے۔

شروع کرتا ہوں اللہ تعالیٰ کے نام سے جو بہت مہربان
نہایت رحم والا ہے۔

(اے رسول ﷺ) یقیناً جو لوگ تیری بیعت کرتے ہیں وہ
بمشابہ اللہ کی بیعت کرتے ہیں۔ اللہ کا ہاتھ ان کے ہاتھوں
پر ہے پھر جو شخص عہد کو توڑے گا تو اس کا نقصان اسی کی
ذات کو ہوگا اور جو شخص اس بات کو پورا کرے گا جس پر
(بیعت میں) اللہ سے عہد کیا ہے تو عقرب وہ (اللہ) اس
کو بہت بڑا اجر عطا فرمائے گا۔

(سورۃ الفتح ۲۸ آیت نمبر ۱۰)

اے اللہ! ہمارے لیے ہمارے گناہوں کو بخش دے اور
ہمیں رزق عطا فرما اور ہم پر رحم فرما اپنے مقرب رسولوں
اور اپنے پاک اماموں کے واسطے سے اور ہمارے مولا اور
ہمارے امام شاہ کریم الحسینی کے واسطے سے۔

(عجدہ)

اے اللہ! میرا عجدہ اور میری بااعداری صرف تیرے ہی لیے ہے۔

حصہ چہارم

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ ۝

اِنَّ الَّذِیْنَ یُبٰیعُوْنَكَ اِنَّمَا یُبٰیعُوْنَ
اللّٰهَ ۚ یَدُ اللّٰهِ فَوْقَ اَیْدِیْهِمْ ۚ فَمَنْ نَكَثَ
فَاِنَّمَا یَنْكُثُ عَلٰی نَفْسِهٖ ۚ وَمَنْ اَوْفٰی
بِمَا عٰهَدَ عَلَیْهِ اللّٰهُ فَسَیُوْتِیْهِ اَجْرًا
عَظِیْمًا ۝

(دعا کے لئے ہاتھ اٹھائے جائیں)

اللّٰهُمَّ اغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا وَاَرْزُقْنَا وَ
ارْحَمْنَا بِحَقِّ رُسُلِكَ الْمُقْرَبِیْنَ وَ
اٰمَتِكَ الْمُطَهَّرِیْنَ وَ بِحَقِّ مَوْلَانَا وَ
اِمَامِنَا شَاہِ كَرِیْمِ الْحُسَیْنِیِّ

(سُجُود)

اللّٰهُمَّ لَكَ سُجُودِیْ وَ طَاعَتِیْ

شروع کرتا ہوں اللہ تعالیٰ کے نام سے جو نہت مہربان
نہایت رحم والا ہے۔

اے ایمان والو! خدا اور رسول ﷺ کے ساتھ خیانت نہ
کرو اور نہ اپنی امانتوں میں خیانت کرو، اور تم اسے جانتے
ہو۔

(سورۃ الانفال ۸ آیت نمبر ۲)

اے ہمارے پروردگار! ہمارے لیے ہمارے گناہوں کو بخش
دے اور ہمارے کاموں کو آسان کر دے اور ہمیں رزق عطا
فرما اور ہم پر رحم فرما، یقیناً تو ہر چیز پر قادر ہے۔

یا علیٰ یا محمدُ یا محمدُ یا علیٰ

حرف پنجم

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ ۝

يٰۤاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا لَا تَخُوْنُوْا اللّٰهَ

وَ الرَّسُوْلَ وَ تَخُوْنُوْا اٰمٰنٰتِكُمْ وَاَنْتُمْ

تَعْلَمُوْنَ ۝

(دعا کے لئے ہاتھ اٹھائے جائیں)

رَبَّنَا اغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا وَ سَهِّلْ اُمُوْرَنَا

وَ اَرْزُقْنَا وَ اَرْحَمْنَا اِنَّكَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ

قَدِيْرٌ

(یا علیٰ یا محمد کی تسبیح ۱۱ مرتبہ پڑھی جائے)

يٰۤاَعْلٰى يٰۤاَمْحَمْدُ يٰۤاَمْحَمْدُ يٰۤاَعْلٰى

